

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до практичних занять
з дисципліни “КУЛЬТУРА ФАХОВОГО МОВЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ”
(для здобувачів вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (українська мова і
література) (5 семестр))

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри журналістики
та українознавчих студій
Протокол № 5 від
11.01.2024

Київ 2024

УДК 37.011.3-051:811.161.2'271.12](072)

Методичні вказівки до практичних занять з дисципліни “Культура фахового мовлення вчителя”(для здобувачів вищої освіти денної форми навчання спеціальності 014 Середня освіта (українська мова і література) (5 семестр)) / Укладач О. А. Карловас. Київ : вид-во ім. В. Даля, 2024. 37 с.

Дисципліна “Культура фахового мовлення вчителя” покликана сформувати культуру усного та писемного фахового мовлення відповідно до орфографічних та пунктуаційних норм сучасної української літературної мови; поглибити теоретичні знання, удосконалити уміння й навички вживання української мови у своїй практичній діяльності; не допускати поширеної російсько-української інтерференції на всіх мовних зрізах; послуговуватись вербальним і невербальним етикетом як засобом власної реалізації і засобом творення висококультурного суспільства; сприймати спілкування як креативно-естетичну категорію.

Укладач: О. А. Карловас, ст. викладач

Відповідальний за випуск: О. А. Попова, доцент, к.пед.н.

Рецензент: І. Я. Глуховцева,
доцент, к.філ.н.

Затверджено на засіданні методичної комісії факультету гуманітарних та соціальних наук

Протокол № від 01.02.2024

Голова комісії

О. О. Бровендер

Практичне заняття № 1

Тема: Мовна норма, її кодифікація

План

1. Мовна норма – основне категорійне поняття культури мовлення.
2. Ознаки норми сучасної української літературної мови.
3. Типологія мовних норм. Критерії норми літературної мови.
4. Кодифікація мовних норм.
5. Генеза сучасних проблем нормалізації та кодифікації української мови.

Завдання

1. Опрацювати теоретичні питання (див. рекомендовану літературу).

2. Прочитати вголос поданий текст, дотримуючись норм української літературної вимови. Поставити наголос у кожному слові тексту. Проаналізувати, чи збігається вимова слів з написанням.

Текст 1

У минулому наша мова називалася по-різному: руський (руській, руський) язык, малоруский (малоросійський) язык, козацький язык. Щодо походження назви „Україна” існує значна література. Уперше назва Україна засвідчена в Іпатському літописі 1187 р., де розповідається про смерть переяславського князя: „плакашася по немъ вси переяславци ... о нем же украина много постона”. Бо, крім Переяславської, були ще й інші України: Галицька, Волинська, Чернігівська, Київська. Зараз заперечується зв'язок між словами Україна і російським окраина, натомість підкреслюється зв'язок із словами край, країна, що означали окремі князівства в пору феодальної роздробленості середньовічної держави (В.Скляренко). Подав свою розвідку „Назва „Україна” і Ю.Шевельов, як реакцію на розвідку Рудницького. Теза Рудницького в тому, що первісне зафіксоване значення Україна було (1) „межівна земля”, звідки через значення (2) „частина землі” розвинулося значення (3) „земля, країна, держава” і (4) „країна українського народу”. Правильні 1-е і 3-е тези, але друге не переконливе. Власна назва Україна розвинулася безпосередньо з первісного значення „межівна земля”. Причину значенневого переходу від „межівної землі” до власної назви Україна слід шукати в розвитку козацтва. Саме козацькі землі (первісно як межівні як з погляду українського народу, так і стосовно польської держави) стали центром національного розвитку всієї країни. Суверенна держава Богдана Хмельницького та його наступників була козацькою за своєю назвою і за своєю суттю. Тому назва України як козацької землі – козацької держави поширилася на цілу Гетьманщину аж до Стародуба. Це ж і в піснях, прислів'ях. Це мова Шевченка, який хоч і вживав слово Україна, але жителів її називав козаками. Спершу було слово козак, а потім Україна. Застосування назви Україна до всієї національної території й усього населення поступово утверджується від 70-х рр. XIX ст. Отже, „межівна земля” – „козацька земля” – назва української території та держави”. Слово окраина ніколи не було самостійним словом, воно могло бути фонетичним варіантом (окріп – укріп) до Україна. Це слово російське, штучно поширене за недавніх часів.

Текст 2**ЩОДО СУРЖИКУ**

Нахабно лізе суржик, мов пирій,
вкорінне брідоту кривороту.
Ми ж до Європи прагнем, у котрій
шанують слово кожного народу!
Туди пряма дорога. Ми криву,
по бур'янищах, обираєм знову.
Ми рідну мову топчем, як траву.

А там траву плекають, як і мову. *Анатолій Бортняк*

3. Дібрати до кожного діалектного слова його літературний відповідник. Подумайте, як би ви наочно пояснили учням на уроці значення таких слів (продемонструйте).

- Тайстра: сорочка, капелюх, торба, глечик, миска.
- Легінь: лікар, економіст, племінник, парубок, черевик.
- Бинда: каструля, ложка, фартух, спідниця, стрічка.
- Флюяра: хвороба, квітка, музичний інструмент, танок.
- Колиба: хата лісоруба, чабана; люлька для немовляти; колискова пісня; чаклунка; голка. •
- Банувати: сміятися, плакати, сердитися, шкодувати, кричати.
- Файно: добре, гарно; швидко, стрімко; довго, тривало; тихо, спокійно.
- Ляскавиця: рукавиця, батіг, хвороба, злива, грім.
- Рахманний: нудний, нецікавий; тихий, спокійний; багатий, статковитий; грамотний, освічений; бідний, убогий.

4. Прочитати наведені слова і сполучення слів чітко. Кінцевий приголосний попереднього слова у вимові поєднуйте з голосним [i] наступного слова, але не пом'якшуючи приголосного. Складіть речення з поданими словосполученнями.

Страх і думка, розкіш і шик, відчай і сумніви, повні слів і смутку, без імені, мороз і сонце, день і ніч, хліб і сіль, на серці любов і журба.

5. Прочитати речення вголос. Пояснити написання частки не зі словами. Прокоментуйте думки авторів (на вибір) у вигляді невеликого повідомлення (письмово).

Якщо війна не/вбиває тебе фізично, то не/минуче виймає з тебе душу (Василь Слупчук). Інформаційна перенасиченість витісняє хвилини тиші, спокою і не/дає людині подумати про важливе (Дейвід Шенк). Занурення в культуру образу, у світ візуальних ефектів змушує особу ігнорувати світом слова, перетворюючи її з homo sapiens в нову істоту, яка вже має свою назву – “homo videns” (Джовані Сарторі).

6. Виправте помилки в поданих словосполученнях. Яка мовна норма, на ваш погляд, порушена?

Відступити назад, на слідуєчий рік, текучість кадрів, у квітні місяці, приймати участь, ти добре відносишся до вітчима, двох доповідів, Кам'янець-Подільського, Василем Блажко, платний відпуск, мало добрих відповідей, щире признання, слідуєча зупинка, поточний момент, другим разом принесу, мозолі на долонях рук, два роки тому назад, у серпні місяці, іншого случая не буде, втомившийся життям, заказний лист, перевести по-українськи, завдяки відсутності автобуса спізнилася, позвольте записати, цей цікавий случай.

7. Подати українські відповідники до чужомовних слів. Скласти словосполучення з кожним відповідником до чужомовного слова.

Дистанція, діапазон, дебати, імідж, інстинктивний, колекція, експлуататор, експромтом, екскурс, газета, біографія, горизонт, деталь, акумулювати, аналогія, аплодисменти, безапеляційно, бібліотека, аномалія, абсолютно, абзац, аванс, ландшафт, кур'єр, континент, комфортабельний, контур, маклер, лунатик, мавзолей.

8. Побудувати словосполучення з поданими словами в ролі головного слова, пояснити особливості керування.

Відповідно, глузувати, дивуватися, завдячувати, знущатися, нехтувати, легковажити, зраджувати, стосуватися, повідомляти, радіти, спонукати, дослухатися, чекати, очікувати, навчатися, вчитися, домовлятися, договорюватися, вітатися, дякувати, сподіватися, надіятися

9. виправити помилки в поданих реченнях. Пояснить, яку мовну норму порушено.

1. Але це мало його потішало – сумнів залишався.
2. Шумними оплесками зустріли глядачі улюбленого актора.
3. Чисте, кристалічне кохання зародилося у їхніх серцях.
4. Він палко ненавидить лицемірів.
5. У Вас, Микола Петрович, склалася хибна уява про цього хлопця.

10. Пояснити значення та вживання слів, поставивши наголос. Скласти чотири речення (на вибір).

Людський – людський, лікарський – лікарський, запал – запал, прошу – прошу, сума – сума, лупа – лупа, відомість – відомість, підданий – підданий, вигода – вигода, захват – захват, ніколи – ніколи, водяний – водяний, виходити – виходити, зараз – зараз, пташник – пташник.

Рекомендована література

1. Єрмоленко С.Я. Диференційні ознаки літературної мови [Текст] // Літературна норма і мовна практика : монографія / За ред. С.Я. Єрмоленко. – К. [б.в.], 2013. – С. 6 – 20.
2. Норма як лінгвістичне поняття: динаміка та кодифікація. URL: <http://baltijapublishing.lv/download/all-science-3/146.pdf>

Самостійна робота: опрацювати наукову статтю Семеренко Г. Мовна норма як основний критерій культури мовлення. *Українська мова й література в сучасній школі*. 2013. № 7/8. С. 17–19. URL : <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4556/Semerenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Практичне заняття № 2

ТЕМА 1: Орфоепічні норми як вияв фонетичних законів української мови, їх суспільне значення

План

1. Орфоепія. Норми орфоепії української літературної мови.
2. Наголос. Різновиди наголосу в українській мові.
3. Інтонація як важливий елемент культури мовлення.
4. Паузи і темп мовлення як технічні показники виразного

мовлення і виразного читання.

5. Типові відхилення від акцентуаційних норм у мовленні вчителів та учнів.

Завдання

1. Опрацювати теоретичний матеріал (див. рекомендовану літературу).

2. Поставити наголос у словах. Сформулювати основні принципи наголошування слів.

Договір, маркетинг, кропива, з дїтьми, циган, спина, олені, горошина, сльозами, грошовий, орнамент, тайнопис, всиновлений, врозбрід, супровід, мережа, дефіс, анапест, джентльмен, чужина, зізнання, позаторік, добридєнь, множина, здалека, до смаку, посвідка, зрання, посередині, ненависть, сливовий, грушевий, лавровий, зручний, єретик, наймит, наклеп, по-старому, жорсткий, перехід, кулінарія, поліграфія, витрата, подруга, помилка, помилки, дві помилки, запитання, завдання, листопад, квартал, феномен, читання.

Дециметр, кілометр, барометр, сантиметр, амперметр, спиртометр, термометр, вольтметр, спідометр, міліметр, хронометр.

Соціолог, діалог, каталог, монолог, іхтіолог, кардіолог, некролог, офтальмолог, полілог, філолог. Винагорода, вигода, висновок, вистава, вихід, виліт, винахід, вигадка, виклик, виняток, виховання, вирок, видавництво, вимова.

3. Прочитати, правильно вимовляючи голосні звуки.

Допомога, коаліція, голубка, кожух, зозуля, погода, молодий, гончар, молоко, доля, степовий, орел, долоня, дорога, мотузка, оборона, могутній, потужній, корова, вода, розумний, полумисок, козак, обговорити, обвал, вогонь, моторний, мобільний.

4. Записати 2 контексти, у яких логічний наголос падатиме на різні слова в реченні. Визначити роль такого наголосу.

5. Пояснити значення наведених слів і висловлень, що різняться наголосом, утворити чотири речення (на вибір).

Прошу допомоги – прошу до столу, дуже шкода – шкода, що не зустрілись, характерний вислів – характерна людина, відбірна комісія – відбірне насіння, лікарський кабінет – лікарські засоби, нескладне завдання – нескладний хлопець, дозвільний час – дозвільний документ, виконання обов'язків – виконання вироку, випробування міцності – тестові випробування.

6. Зредагувати словосполучення. Визначити норму, яка порушена.

Автозаправочна станція, біблейська істина, гарні обої, грошовий перевод, ефірне масло, кинути на проїзвол, книжний магазин, книжна ярмарка, миючі засоби, міроприємства на наступний рік, обезболюючий препарат, шарикова ручка.

7. Утворити з поданими словами словосполучення. Поставити наголос.

Зазвичай, позаяк, поготів, потяг, терен (у значенні територія), розвій, двірець, скарбниця, наклад, довкілля, часопис, світлина, книгозбірня, лєтовище, спільнота, поспіль, навзаєм, пластун, бранець, вояк, оберіг, відсоток, пігулка, філіжанка, панство, добродій.

8. Опрацювати статтю, розміщену в мудлі (для самостійного опрацювання). Продумайте варіант презентації прочитаного матеріалу для учнів середньої школи на уроці під час вивчення теми «Орфоенія» (див сайт: Мова – ДНК нації. URL : <https://ukr-mova.in.ua/library/nagolos/>).

Рекомендована література

1. Винницький В. М. Акцентуаційні етюди / В. М. Винницький. Жовткля : Місіонер, 2004. 282 с.
2. Винницький В. М. Функційне навантаження українського наголосу / В. М. Винницький. Львів : ДП «Видавничий дім «Укрпол», 2010. 376 с.
3. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради : навч. посібн. / О. Пономарів. К. : Либідь, 2011. 240 с.
4. Плющ Н., В. Бондаренко. Сучасна українська мова. Орфоепія : навч. посіб. К., 2007.

Самостійна робота: *опрацювати наукову статтю Радченко А. Основи наукового вивчення наголосу української мови. URL :*
https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36499/1/A_Radchenko1_IITNZ_2_IS.pdf

Практичне заняття № 3

ТЕМА: Основні норми вимови голосних і приголосних звуків та їх артикуляція

План

1. Норми вимови голосних звуків в українській літературній мові.
2. Приголосний **й** та його варіанти [j], [i]. Вимова приголосного **в** та його варіантів [в], [ў].
3. Вимова приголосного **ф**. Вимова шумних дзвінких приголосних. Вимова дзвінких приголосних у складі префіксів і прийменників.
4. Вимова звуків **з, г**.
5. Вимова аффрикат і шиплячих. Вимова сполучень приголосних.
6. Дисиміляція. Спрощення.

Завдання

1. Опрацювати теоретичний матеріал лекції № 3. Перегляньте відео до уроку на YouTube: https://www.youtube.com/watch?v=e07OAZMr6RM&ab_channel

2. Прочитати слова вголос. Звуки [a], [o] вимовляйте чітко й виразно в наголошених і ненаголошених позиціях. Стежте, щоб [a] не був переднім або занадто заднім чи лабіалізованим. Звук [o] вимовляйте енергійно, напружено, не допускаючи призвуків [y] та [a]. Значення незнайомих слів з'ясуйте за словником.

Бавовна, Параска, хата, гарячковий, Павло, вабити, Вавило, вада, важкохворий, гаазький, гайдамак, займався, баран, банка, мав, Варвара, салат, Савка; город, говорильня, гоготіння, голіруч, головнокомандувач, голосенький, двоголосний, молодь, молоко, робота, самотньо, сорок, смолоскип, коротко, ставок, столик, солодко, порожньо, восени, жовтозолотий, жолдаки.

3. У наведених словах вимовляйте звук [i], не допускаючи заміни його дифтонгами або будь-якими іншими звуками. Приголосні перед [i] пом'якшуйте або вимовляйте м'яко.

Тісто, дім, місто, зріст, кіно, тітка, бік, сісти, вітер, біль, кіт, піч, літо, стіл, осінь, радість, успіх, сіно, сіль, рів, тік, віз, зміг, діло, вітер, білий, срібло, вій, піт, зціпити, повістка, співати, слід, зігнорувати, зістаріти, квіткар, лібідо, ліворуч, лігво, лійка.

4. Прочитати подані сполучення слів чітко. Кінцевий приголосний попереднього слова у вимові поєднується з голосним [i] наступного слова, але не пом'якшуючи приголосного. Скласти чотири речення.

Страх і думка, розкіш і шик, відчай і сумніви, повні слів і смутку, без імені, Іван Іванович, мороз і сонце, день і ніч, хліб і сіль, на серці любов і журба, співав і сміявся, близько і далеко, і сміх і горе.

5. Прочитати слова вголос, виразно вимовляючи [i] та [u] після [ж], [ч], [ш] (самі ці приголосні вимовляйте не як м'які, а як напівном'якшені). Записати подані слова фонетичною транскрипцією, користуючись орфоенічним словником.

Чільний, мишачі, чіпкий, височіти, заячі, шість, шиплячі, ворожий, чіткий, межі, широкі, широчінь, щітка, щільний, жінка, дружина, по-заячи, пожива, чистий, щілина, щирий, житній, шибка, річ, щілина, дріжджі, ткачі, ночі, чіпати, пустоші, шибка,

6. Прочитати слова, вимовляючи наголошений голосний [e] чітко й виразно. Стежте, щоб звук [e] був достатньо відкритим. Для цього під час його вимови широко розтуляйте рот. Приголосні перед [e] вимовляйте твердо.

Вечір, серце, щедрівка, сердься, темінь, ремінь, наземний, небесний, темний, двері, сестри, шерсть, аптека, небо, Олесь, Орест, Шевченко, мед, експеримент, музей, текст, пень, газета, далекий, десь, увесь.

7. Прочитати вголос поетичний текст. Проаналізувати вимову наголошених і ненаголошених голосних звуків. Висловіть власну думку щодо виділених рядків поезії?

Благословенная в женах,
Святая праведная Мати
Святого Сина на землі.
Не дай в неволі пропадати,
Летучі літа марне тратить.
Скорбящих радосте! Пошли,
Пошли мені святее слово,
Святої правди голос новий!

**І слово розумом святим
І оживи, і просвіти!..**

Подай душі убогій силу,
Щоб огненно заговорила,
Щоб слово пламенем взялось,
Щоб людям серце розтопило.
І на Україні понеслось,
І на Україні святилось
Те слово, Божеє кадило.
Кадило істини. *Тарас Шевченко*

8. Прочитати вголос багатofункційну вправу «Парашутист». Вона спрямована на досягнення водночас кількох цілей. По-перше, якісного звуку в усіх регістрах. По-друге, якісної артикуляції та дикції. По-третє, дотримання всіх норм орфоенії, зокрема якісного звучання фонем «М», «Н», «З», «С», «СЬ», «Ч», «Д», нескладовий «У» та ін. (див. додаток)

ПАРАШУТИСТ

Коли донизу я почну спускатись,
Тоді мій голос буде відбиватись:
І в резонаторі грудному,
І неодмінно в головному,
Буцімто у височині.
Ось крок - і...

Вже стрімко я лечу донизу,
 Немов та блискавка,
 Що вмить летить на купу хмизу.
 Вже ближче поле бачу і рясне гілце,
 Я швидко натискаю на кільце!..
 Тієї ж миті наді мною,
 Немовби маківкою рятівною
 Розкрився парашут.
 І ось я повільно спускаюсь все нижче
 і нижче...
 А земля піді мною все ближче
 і ближче...
 Продовжую знижатися...
 Вже зовсім низько...
 Яка ж ти жадана, земле моя!
 Як ти до мене близько!
 З блакитними озерами і золотом ланів,
 чарівний крає мій!
 Вже поруч...
 Ось вона!
 Міцно тримаюсь я на ній!

(Додаток. За ознаками висоти та тембру звучання мовленнєвий голос, гак само, як і співочий, умовно поділяють на три основних відрізки: низький, середній, високий. У музичній та театральній педагогіці їх називають *регістрами*. Голос мовця може звучати у високому, низькому чи середньому регістрах. Спільними їх ознаками можна вважати тембральну єдність та рівність звучання голосу в межах кожного з них. Водночас, їх опанування є ознакою поставленого співочого чи ораторського голосу, бо саме рівність його звучання в різних регістрах свідчить про копітку роботу людини з оздоблення чи окультурення свого голосу.

Щоб досягти якісного звучання мовленнєвого голосу в кожному з регістрів, треба, з одного боку, намагатися розширити їхні межі, а з іншого - зробити непомітними переходи з одного регістра в інший. Досягти якісного однорідного звучання голосу в усіх регістрах можна лише завдяки тривалому і цілеспрямованому виконанню спеціальних вправ.

Прочитати вголос вправу «Регістри». Під час її виконання намагайтесь досягти резонаторного звуку.

РЕГІСТРИ

Ось високий мій регістр – головний!
 І середній мій регістр – центровий!
 І найнижчий мій регістр – це грудний!
 Щоб тут говорити (*вказує на голову*),
 І так говорити (*вказує на діафрагму*),
 І скрізь говорити (*знову вказує на верхній регістр*),
 Говорити (*вказує на середній регістр*),
 Говорити (*вказує на нижній регістр*)!).

Рекомендована література

- 1
2. Гриб В.П. Постановка мовного голосу. Луцьк, 2001.
3. Єлісєнєнко Ю.П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення : навч. посіб. К. : **В**така, 2008. 204 с.
4. Плющ Н., В. Бондаренко. Сучасна українська мова. Орфоєпія : навч. посіб. К., 2007.

н
д
а
р

О

Самостійна робота: *опрацювати наукову статтю Залеський А. М. Як треба вимовляти шиплячі звуки?* URL : <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine8-7.pdf>

Практичне заняття № 4

Тема: Техніка усного мовлення. Дихання та голос

План

1. Складники техніки усного мовлення: а) дихання; б) голос; в) дикція; г) орфоепія.
2. Характеристика органів мовлення.
3. Поняття дихання. Різновиди дихання. Фізіологічне та фонаційне дихання. Умови правильного дихання.
4. Голос людини, його природа та різновиди. Чоловічі та жіночі голоси. Висотні характеристики голосів (сопрано, альт, тенор, баритон, бас).

Завдання

1. *Опрацювати теоретичний матеріал (див. рекомендовану літературу).*
2. *Проаналізувати своє фонаційне дихання. Виокремити його плюси й мінуси. Що ви робите, щоб воно було контрольованим?*
3. *Прочитати твердження: «мовний голос – результат складної фізіологічної і психічної діяльності людського організму, стимулюється інтелектом мовця, його емоціями, волею»? Як ви його розумієте? Окресліть коло людських почуттів і переживань (не менше 20), які впливають на характер голосу.*
4. *Зробити аудіозапис голосу (без комп'ютерної обробки) : викладача університету під час заняття; вашого знайомого; свого голосу. Охарактеризувати темп і тембр.*
При виконанні аналізу зважати на таке:
 - особливості тембру (приємний, ніжний, оксамитовий, деренчливий, писклявий, гугнявий та ін.);
 - уміння володіти тембром (наприклад, внесення до інформації додаткових відтінків тощо);
 - загальні ознаки темпу: швидкість мовлення загалом; час звучання окремих слів; інтервали та довжина пауз;
 - особливості темпу (повільний, уповільнений, середній, пришвидшений, швидкий, плавний, розмірений, механічний, випадковий і т.ін.);
 - використання змін у темпі для виділення важливої / неважливої інформації;
 - залежність темпу від чинників об'єктивних (особа співрозмовника, зміст інформації, мовленнєва ситуація) та суб'єктивних (рівень володіння мовою, фізичний і психічний стан мовця, його темперамент); стилю та жанру мовлення;
 - орфоепічні помилки, їх причини;
 - акцентуаційні помилки, їх причини.
5. *Що означає «говорити скандуючи»? Проілюструвати на прикладі (можна зробити аудіозапис).*

6. Придумати мовну ситуацію, в якій про одну і ту ж подію можна розповісти від імені різних людей. Зверніть увагу на тон мовлення.

7. Знайти уривок з твору для дітей з прямою мовою героїв. Прочитати його, записавши відео. Проаналізувати, яким тоном треба читати репліки. Які засоби в тексті допомагають правильно вибрати тон мовлення?

8. Скласти дидактичний матеріал для учнів під час вивчення тем «Наголос», «Омоніми. Пароніми. Синоніми» (за аналогією до поданої праці Барнич О. В. *Спілкуймося правильно!* : словник. Чернігів, 2016. 124 с. або на власний смак).

Рекомендована література

- 1 Гриб В.П. Постановка мовного голосу. Луцьк, 2001.
2. Єлісєнєнко Ю.П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення : навч. посіб. К. : Атака, 2008. 204 с.
3. Кравцова І. А. Основи культури і техніки мовлення: [навчальний посібник] / І. А. Кравцова, Л. Р. Шпачук. Кривий Ріг: КП ДВНЗ «КНУ», 2013.
4. Мірошніченко П. В. Техніка мови і мовлення : практикум для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності 061 «Журналістика» освітньо-професійної програми «Журналістика». Запоріжжя : ЗНУ, 2021. 55 с.
5. Основи культури і техніки мовлення. Навчально-методичний комплекс для студентів спеціальності “Початкова освіта” педагогічного інституту Волинського національного університету імені Лесі Українки, 2012. 111 с. URL : <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/445/1/Culture.Pdf>

Самостійна робота: опрацювати наукову статтю Дубовик С. *Культура професійного мовлення педагога. Скласти тезовий план. (Стаття додана до мудлу).*

Практичне заняття № 5

Тема: Дикція як складник техніки усного мовлення. Артикуляція

План

1. Дикція в усному мовленні та методика оволодіння нею. Значення дикції у професійній підготовці вчителя.
2. Поняття артикуляції. Артикуляція голосних звуків. Артикуляція приголосних звуків та звукосполучень.
3. Скоромовки як елемент вироблення орфоепічних норм. Естетична цінність та практична значущість скоромовок.

Завдання

1. Опрацювати теоретичні питання плану (див. рекомендовану літературу).

2. Виконати вправи № 20 –35 для відпрацювання своєї дикції, розміщені в посібнику Пасинок В.Г. *Основи культури мовлення: навч. посіб. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. С. 218 – 225.*

3.Добрати 10 скоромовок, які ви запропонували б учням на уроках для вироблення правильної артикуляції та промовляння різних звуків. Запишіть відео, промовляючи ці скоромовки.

4.Запропонувати лайфхаки для поліпшення дикції вчителя-початківця (матеріал може бути представлений у різних форматах).

5.Прочитати вголос поданий нижче вірш «Ми не такі вже й малі». Проаналізувати його зміст. Зверніть увагу на вимову питомих українських фонем «ч», «шч», «ж», «ш», «сл», «рт», «зд», нескладового «у», а також на риторичні запитання.

МИ НЕ ТАКІ ВЖЕ Й МАЛІ

Вороги нас хочуть роздробити,
Роз'єднати, принизити, стерти,
Щонайменше мріють нас перетворити
На піщинки у пустелі смерті.
На безмовні, сірі, слабкі духом,
Залякані істоти, що нездатні здерти
З свого обличчя маску одним рухом,
І живуть так з нею мовчки, але вперто.
Здавалось би – яке їм діло?..
Які ми є? До чого одкровення?
Та видно здавна їм кортіло
Дати нам зменшувальне ймення.
Не українці зовсім, а мовляв хохли,
Не козарлюги й козаки, а козачки.
Не від любові нас назвали й малоросами,
А від бажання бачити малими й босими.
А ми, зятяйте, між іншим, не такі вже й малі,
Не дві тисячі років живемо на цій землі.
Позначені кордони наші ще на давній мапі,
Шануймося, панове, бо ми того варті!

Петро Перець

6. Прочитати вірш Дмитра Павличка «То внутрішня справа Росії» вголос. Як ви зрозуміли його зміст?

ТО ВНУТРІШНЯ СПРАВА РОСІЇ

Не сплять президенти щасливих країн,
Ночами кричать, навіженці,
їх мучить хандра, надокучливий сплін –
Під танками гинуть чеченці.
Засніть же, добродіі! То не біда –
Склепляйте натружені віі.
Стікає із гусениць кров молода? –
То внутрішня справа Росії.
Шиковні міністри заплачуть от-от,
В їх погляді повно печалі,
Бо десь там мордують чеченський народ,
А панство? – На карнавалі.

Не плачте! Не треба! Винця ще ковток!
Звивайтеся в танці, як змії.
Вбивають дітей і гвалтують жінок? –
То внутрішня справа Росії.
Свій лик до Чечні повертає Господь,
Де кров, ніби нафтова гуща,
Палає, і владу вже втратила плоть,
І сяє душа невмируща!
Але патріарх, вихователь орди,
Кремлівський намісник месії,
Наказує Богу: «Не дивися туди –
То внутрішня справа Росії».
Моліться, народи великі й малі,
Серця обертайте в гранати,
Уклінно просіть, щоб прийшли москалі,
Дали вам безсмертя спізнати.
Бо ваша свобода, Різдва сьяття,
І мова, й клейноди святії,
І право на подих, на мир і життя –
То внутрішня справа Росії!

7. Проаналізувати зміст уривка з поеми Дмитра Павличка «Пам'ять». Прочитати виразно вголос. Стежити за диханням та за своєю дикцією.

Товариші, ми станем браття
О. Блок

ПАМ'ЯТЬ
(уривок)

Привіт, шановні московити,
Товариші і господа!
Ми вас не любимо та жити
Потрібно так, щоб ворожда
Нас не спалила; що робити,
Сказати правду вам чи вбити
Невкірну пам'ять? Це біда,
Що ви для нас – не таємничі,
Як для Європи. Ваші кличі,
Майстерні маски на обличчі,
Мінливі, як морська вода, –
Все знаємо! Не раз не тричі
Ми йшли до вас у будівничі,
А ви – до нас, як та орда.
О, православні лицедії,
Зі свого виду змийте грим,
З безумної старої мрії
Зірвіть позлітку! В безнадії
Без нас будуйте третій Рим!

Рекомендована література

1. Гладишева А. О. Сценічна мова. Дикційна та орфоепічна нормативність : Навч. посібник. К. : Червона Рута – Турс, 2007. 265 с.
2. Вправи для покращення дикції від Наталки Пазюк. #ЯхочуЗтобоюГоворити : YouTube-канал. URL : https://www.youtube.com/watch?v=6Vdu73pICj0&ab_channel=paziuk
3. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Техніка мовлення : навч. посібник. Черкаси : видавництво Ю. Чабаненко, 2013. 404 с.
4. Семенова А. В. Мистецтво мовлення сучасного педагога: навчальний посібник / А. В. Семенова, С. М. Мельник. Одеса: Бондаренко М. О., 2020. 308 с.

Самостійна робота: Три книжки для «прокачки» дикції. URL :

<https://happy monday.ua/yak-pokrashhyty-dyktsiyu-rekomendatsiyi-ta-vpravu>

1. **“This is a Voice: 99 exercises to train, project and harness the power of your voice”** Jeremy Fisher, Gillyanne Kayes
Найкращий посібник, щоб сповна опанувати свій голос – від постановки вимови та вокалу до бітбоксу.
2. **«Камасутра для оратора»**, Радислав Гандапас
Must read для будь-кого, хто хоче впоратися з незручністю у спілкуванні та публічних виступах.
3. **“TED Talks: The Official TED Guide to Public Speaking”**, Chris Anderson, Tom Rielly.
У книжці докладно розповідають про оповідальні прийоми та про підготовку до публічних виступів. Ця інформація однозначно знадобиться не лише на сцені, а й у повсякденному спілкуванні.

Практичне заняття № 6 – 7

Тема: Інтенація як важливий елемент культури мовлення.

План

1. Партитура тексту. Типологія знаків партитури за місцем її розташування в тексті (рядкові знаки, нарядкові знаки, підрядкові знаки).
2. Розділові знаки та інтонація.
3. Паузи і темп мовлення як технічні показники виразного мовлення і виразного читання.
4. Емоційна мова.
 - 4.1.Текст і підтекст.
 - 4.2.Теми і ритм.
 - 4.3. Голосність мови.
 - 4.4.Темброві забарвлення.

Завдання

1. Опрацювати теоретичний матеріал (див. рекомендовану літературу).

2. Виконати вправи № 180 – 182, 183 –185, 204, 205, 208 –210, уміщені в посібнику Єлісовенка Ю. П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: Навчальний посібник / За ред. В. В. Різуна. К. : Агіка, 2008. С.142 –170.

3.Записати наведені текстові фрагменти, використовуючи знаки партитури. Проаналізувати інтонаційні особливості. Тексти виразно прочитати (скористайтесь інтернет-ресурсами:

- *Логічні акценти.* – <https://www.vezha.org/logichni-aktsenty-video/>
- *Паузи у мовленні.* – <https://www.vezha.org/pauzy-u-movlenni-video/>
- *Темп мовлення.* – <https://www.vezha.org/temp-movlennya-video/>
- *Як навчитися виразно читати твори.* – <https://skarbnuhka-10.jimdofree.com/%D0%B0%D0%B1%D0%B5%D1%82%D0%BA%D0%B0-%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F/%D0%BF%D0%B0%D0%BC-%D1%8F%D1%82%D0%BA%D0%B8/>).

1. Один мій знайомий учитель якось ремствував:

– Дуже нас “зарезимили”, розписали кожнісінький крок. Одне слово, така сила всіляких заходів та обов’язків, що ніколи вгору глянути.

Оте “ніколи й угору глянути” я розшифрував так: ніколи інтелектуально, духовно, професійно рости, збагачувати себе найновішими знаннями, читати художні твори, дивитися кінофільми, вистави, мати значно ширші знання з кібернетики, мати уявлення про напівпровідники, лазери, гени, ба навіть про чемпіонат з футболу та останню передачу “КВК”, про що вранці школярі неодмінно сперечатимуться... Леле, та хіба перелічиш усе, з чим має бути обізнаний учитель, що хоч-не-хоч свіжим струменем входить у його життя, працю, відпочинок?!

Як правило, педагог втрачає повагу учнів тоді, коли переживає застій у своєму зростанні, стає міщанином, розгублює набуті знання. Вчитель має щодень жадібно, як спрагливий до студеного джерела, припадати до нового, свіжішого, аби постійно зростати, а не убожити інтелектуально й емоційно.

Але коли вчитель (і так нерідко буває!), засипаний хуртовиною усяких потрібних і непотрібних наказів, розпорядж ень, звітів, доповідей, методрозробок, змушений висиджувати, і часом до позіхання, на численних зборах, нарадах, педчитаннях тощо? Тут, мені здається, провина обопільна - і вчителів, і їхніх керівників (маю на увазі не тільки шкільних). Якась сила інерції, невміння її спинити, приборкати стоять часом на заваді суворой економії часу, збереження вчительських нервів, їхньої енергії.

Праця педагога повинна бути неспокійною, напруженою, але разом з тим радісною, без шарпанини й авралів (3 журн.).

2. Мово рідна! Ти ж – як море – безконечна, могутня, глибинна. Котиш і котиш хвилі своїх лексиконів, а їм немає кінця-краю.

Красо моя! В тобі мудрість віків, і пам’ять тисячоліть, і зойк матерів у лиху годину, і переможний гук лицарів у днину побідню, і пісня серця дівочого в коханні своїм, і крик новонародженого; в тобі, мово, несяжна душа народу- його щирість і щедрість, радість і печалі, його труд, і піт, і кров, і сміх, і безсмертя його. Арфо серця мого! Люблю зажуру пісень твоїх. Скарбе мій єдиний, з тобою я найбагатший і найдужчий у світі, без тебе – перекотиполе, що його вітер несе у сіру безвість, у млу небуття. Твердине моя, і захисток, і гордість, і розрада в годину смутку. Люблю тебе в гніві, коли ти клекочеш, як вулкан, і гримиш громами на ворогів, і вбити можеш словом єдиним, як блискавкою. Люблю і твою ніжність, ласкавість, лагідність, коли ти одним однісіньким словом зігриваєш, мов сонце, і підносиш над хмари та між зорі, і повертаєш до діяння, до життя, наснаго моя і мудрий вічний вчителю мій.

Світлоносна! Ти завжди вабиш, чаруєш, кличеш на теплі й могутні хвилі свої. І я, вірний і вічний юнга твій... Єдина печаль проймає, що не вистачить життя, аби переплисти твій мовний океан. Бо ти є вічність. Ти є Правда, Добро і Краса народу нашого.

Тож такою і будь, мово рідна! (С. Плачинда).

4. Записати партитуру вашого улюбленого вірша чи уривка з прозового тексту. Прорекламувати його, записавши відео.

Пам’ятка виразного читання вішованого твору.

1. Вдумливо прочитайте вірш.
2. З'ясуйте лексичне значення незрозумілих слів.
3. З урахуванням змісту та ідеї твору визначте настрій, з яким будете читати твір.
4. У кожному рядку визначте основне за смыслом слово, на яке падає логічний наголос (його необхідно інтонаційно виділяти).
5. Позначте олівцем паузи (короткі, середні, довгі); позначте стрілками тон читання. Прочитайте кілька разів вірш із дотриманням усіх позначок.
6. Читаючи вірш, уявляйте картини, які виникають у вашій уяві, намагайтеся запам'ятати їхню послідовність.
7. Вивчіть вірш напам'ять, прочитайте його комусь із знайомих, врахуйте їхні побажання та зауваження.

Пам'ятка декламатору

1. До читання повторіть напам'ять про себе текст.
2. Перед декламуванням займіть зручну й правильну позу (з урахуванням принципів позамовних засобів).
3. Назвіть автора й твір, який будете читати.
4. Під час декламування вміло використовуйте пластику і міміку.
5. Не поспішайте під час читання, регулюйте своє дихання, набираючи повітря рівними частинами під час пауз.
6. Намагайтеся відповідним темпом і настроєм передати картини, що виникають у вашій уяві під час читання твору.
7. Пам'ятайте, не варто надто голосно читати твір, оскільки майстерність у читанні визначається насамперед темпом, інтонацією, дотриманням пауз, використанням позамовних засобів.

Рекомендована література

1. Єлісєвєнко Ю. П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: Навчальний посібник / За ред. В. В. Різуна. К. : Агіка, 2008. С. 144 –146, 149 –151, 161 – 169.
2. Олійник Г. А. Виразне читання. Основи теорії. Посібник для вчителів. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. С. 58 – 69.
3. Семенова А. В. Мистецтво мовлення сучасного педагога: навчальний посібник / А. В. Семенова, С. М. Мельник. Одеса: Бондаренко М. О., 2020. 308 с.
4. Черкашин Р. О. Художнє слово на сцені: Навч. посібник. К. :Вища шк. Головне вид-во, 1989. С. 34 – 83 (додано до мудлу).
5. Захарчук З., Ткачук О. Ефективні способи опрацювання партитури виразного читання [Електронний ресурс] / З. Захарчук, О. Ткачук. URL : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npd_2013_2_28.pdf

Самостійна робота: *опрацювати наукову статтю Рінко І.В., Середи Н.В. Роль інтонаційної виразності у професійному мовленні викладача.* URL : <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/20e3f566-6861-4ca8-b219-391b222fda30/content>

Практичне заняття № 8 – 9

Тема: Культура мовлення на лексичному рівні: правильність, багатство, точність, чистота, образність і виразність мовлення.

1. Нормативне вживання багатозначних слів та омонімів, паронімів.
2. Терміни і точність мовлення.
3. Функції синонімів у мовленні.
4. Уживання антонімів з метою виразності мовлення.
5. Образність мовлення як засіб кращого усвідомлення висловленого.
6. Невмотивоване вживання діалектизмів як вада мовлення.
7. Уникнення суржику і мовленнєвих штамтів як турбота про чистоту мовлення.

Завдання

1. *Опрацювати теоретичний матеріал (див. рекомендовану літературу).*
2. *Прочитати народну казку «Чотири королі». Пояснити, як у ній описано лексичне значення чотирьох неназваних слів. Спробуйте подати власний опис лексичного значення чотирьох неназваних слів.*

В одного короля було чотири сини. Любив він усіх чотирьох однаково і не знав, котрому з них передати своє королівство. Зібрав король одного разу синів і каже їм:

– Діти мої! Я вже старий і хочу вибрати з-поміж вас собі наступника.

Для того щоб знати, які ви на розум, кожен з вас якийсь час керуватиме королівством. Королем буде той, який покаже себе найкращим.

Прийшла черга на молодшого сина. Коли син почав правити, сонце радісно засвітило, трава зазеленіла, потоки зашуміли, дерева почали розвиватися, вишні, яблуні зацвіли, трави запахли квітами. Немало радості приніс цей син людям.

Прийшла черга на другого сина. Почали ниви зерном проростати-наливатися, діти купались у ріках, вівці й корови паслися на луках, люди косили пахучі трави, сушили сіно. На деревах достигали плоди. Полюбилося й таке правління людям.

Покликав король третього сина. Коли цей почав володарювати, дерева змінили зелений лист на золотий. Сади рясніли червонобокими яблуками й жовтими грушками, виноградом. Скріпили вози з поля, повні збіжжя...

Прийшла черга й до четвертого – найстаршого сина. Покрив він землю, щоб відпочила, білим широченним покривалом – кінця-краю йому не видно. Полетіли з горбків санчата, понісся веселий хлоп'ячий і дівчачий сміх.

Покликав король синів своїх і каже їм так:

– Мої дорогі діти! Ви показали свій великий хист! Ваше правління мені полюбилося!

Тому я гадаю, що буде добре вам володарювати разом.

І відтоді правлять королівством усі сини – кожний по четвертині року.

3. *Визначити, чи однакові значення мають слова, наведені в парах слів. Поєднати кожне з них з відповідним йому за семантикою. Свої пояснення перевірити за словником.*

Відношення – ставлення, місце – місто, болільник – уболівальник, положення – становище, книга – книжка, талан – талант, окраса – прикраса, гуманний – гуманітарний, наступний – слідуючий, загальний – спільний, комунікативний – комунікаційний, дружний – дружній, національний – націоналістичний, визначний – визначальний, закінчити – завершити, заслухати – прослухати – вислухати, відвідати – провідати, наголосити – підкреслити, вважати – рахувати.

4. *З'ясувати значення поданих слів-омонімів. Скласти з ними речення або словосполучення.*

Орден, проспект, ви'ходить, поганка, універсал, пустувати, ударний, розвідка, полька, доспівати, річний, ячмінь, грамота, склад, залітати, дисципліна, гладенький, заколихати.

5. З'ясувати значення міжмовних омонімів. Скласти словосполучення з кожним омонімом.

Боронити – боронить, вершки – вершки, весілля – весельє, вигибати – вигибать, досягати – достигать, літній – летний, май – май, нагадати – нагадать, неділя – неделя, облазити – облазить, оболонь – оболонь, орати – орать, підручник – подручник, пристрасний – пристрастный, річ – речь, родина – родина, роковий – роковой, стать – тать, трус – трус.

6. Утворити словосполучення, дібравши із слів, поданих у дужках, відповідне за змістом до поданих паронімів. Користуючись «Словником паронімів української мови» Д. Г. Гринчишина, О. А. Сербенської, з'ясувати значення паронімів.

Опанувати, запанувати (матеріал, в душі), прощати, прощатись (з другом, образу), відрізнати, розрізнати (звуки, звук від літери), відчитати, прочитати (листа, сина за спізнення), любий, улюблений (край, робота), кінцевий, прикінцевий (абзац, результат), людський, людяний (місце, ставлення), писемний, письменний (пам'ятка, людина), адрес, адреса (проживання, вітальний), контингент, континент (далекий, точний), дружний, дружній (група, порада), програмний, програмовий (виклад матеріалу, документ), привид, привід (до непорозуміння, з'являвся).

7. Прочитати текст. Знайти у ньому всі лексичні й контекстуальні синоніми. Виписати їх і пояснити роль у цьому тексті.

Якось такий дощ уперішив, наче порозв'язувались усі зав'язки в бездонного небесного рептуха, і з того рептуха линули на землю потоки води. Розв'язались десь ополудні, коли я на фермі порався, і хмари з кожною годиною все нижче налягали над Яблунівкою. Важкі, мов гандрабаті гарби, перевантажені буряковою гичкою, хмари не те що сунули над селом, а облягли згори неоглядним кочівницьким табором. І тепер кожна хмара-гарба витрушувала воду, що навіть не краплями сіялась, а ручаями, струмками. Ці ручаї та струмки мережились у живі, рухливі неводи, у які було надійно зловлено весь видимий світ – колгоспне господарство з будівлями, поля, ставки, сади, хати й городи. Навіть листочки дерев не борсались у немеркнучих вічках дощових сітей, навіть рідкісні пташки поховались, не пробуючи перелетіти в повітрі. Зеленавий, під колір прив'ялої скошеної трави, морок оповив усе довкола і, глухий, безпросвітний, усьому надав гіркоти, все ввергнув у сіру безвихідь...

Хлющало, капало, дзюркотіло, жебоніло, хляпало, чвакало, шубовстало, цяпотіло, творячи потужний шум зливи, – так, наче поблизу котився водоспад із гори, але ж він, той водоспад, котився не тільки з гори, а й немовби в душі ринув, і ринув із якоїсь кремінної височини. Й хоч усю Яблунівку залито першою в цьому році рясною зливою, і хоч, здається, вже ніде не пройдеш, а лише на човні проб'єшся, – все ж не було кінця й краю цьому осінньому стовпотворінню, цій безнадії, дикому тирловиську негоди (Є. Гуцало).

8. Розташувати синоніми так, щоб кожне наступне слово ілюструвало збільшений вияв ознаки у такій послідовності: нейтральне → поетичне → зневажливе.

Їздець, гусар, комонник, кіннотник, джигіт, вершник, рейтар, кавалерист, їздун.

Безвусий, ярий, молодистий, молодий, безбородий, жовторотий, юний.

Базарити, мимрити, торочити, балакати, грузити, ректи, мимрити, говорити, молоти, пащекувати, варнякати, плести, базікати, патякати, цвенькати, щебетати.

Холодна, тюряга, кримінал, арештантська, в'язниця, тюрма, темниця, централка, буцегарня, каталажка.

9. Перекласти подані слова, підібрати до них антоніми. При цьому враховувати, що багатозначні слова можуть мати декілька антонімів.

Весело, веселый, веселиться; ветреный; встреча, встречать, встречаются; глубокий, глубина; легкий, легкомысленно; полнота, полный, полнеть; толстый; тихий; смелый, смелость; твердый, твердо, твердость; хвалить; хитрый, хитрость.

10. Записати у дві колонки терміни: 1) мистецькі; 2) наукові.

Катод, міф, бароко, кюрі, цезій, конус, репертуар, реалізм, електрон, голонасінні, резонанс, акорду (родовий відмінок однини), ревью, сюжет, стиль, катет, спіраль.

Ключ. З останніх букв виписаних слів має скластися закінчення вислову: «Мрії слабких – втеча від дійсності, мрії сильних ...»

11. Добрати синоніми до слів вчитель, любов.**12. Пояснити значення слів, дібравши синоніми.**

Барвінковий, жаристий, капуциновий, миртовий, смарагдовий, кубовий, бразолійний, прюнелевий, кармазиновий.

Рекомендована література

1. Бодик О. П., Рудакова Т. М. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. Навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2011. С.10 – 49.
2. Мацько Л.І., Кравець Л.В. Культура української фахової мови: навч. посіб. К. : Видавничий центр «Академія», 2007. 359 с.
3. Масенко Л. Суржик: історія формування, сучасний стан, перспективи функціонування. URL : <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1061c1f2-b160-4a75-8fcc-b3ae8bd3d776/content>
4. Масенко Л. Суржик: між мовою і язиком. К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 202 с. URL : <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3b5b0276-8c5b-4e16-a5a7-db3624f9004b/content>
5. Мацюк Р. Суржик для інтелігенції. Львів, Сполом, 2008, 290 с. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Matsiuk_Romko/Surzhyk_dlia_intelighentsii.pdf
6. Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради: навч. посіб. К.: Либідь, 2001. 240 с. (4-е вид. доповнене, 2011, 272 с.).

Самостійна робота: *опрацювати підрозділ 1.3. (С. 74 – 88) з посібника Куляс П. П. Система – проти автоматизму суржиків: редакторський погляд : навчальний посібник / П. П. Куляс ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова, Ін-т вищої освіти НАПН України. Вид. друге, розширене. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 294 с.*

Практичне заняття № 10 – 11

Тема: Морфологічні особливості фахового мовлення.

План

1. Нормативність категорії роду іменників. Питання про фемінітиви.
2. Новації в сучасній редакції Українського правопису на рівні словозміни іменників.
3. Нормативність при ступенюванні прикметників.
4. Норми вживання числівників у фаховому мовленні.

Завдання

1. Опрацювати теоретичний матеріал (див. рекомендовану літературу).

2. Зредагувати речення та словосполучення.

1. Підписку на газети і журнали можна оформити на протязі п'яти місяців.
2. Я зайду до вас в десять годин або подзвоню в три часа.
3. Много українських поетів і письменників другої половини ХІХ століття в своїх творах піднімали самі болючі проблеми українського села.
4. Смачний кофе предлагали багаточисленним посетителям кафе.
5. Таке рішення протирічить діючій Конституції.
6. Ви праві, я все поміняю.

3. Утворити іменники жіночого роду від поданих слів, використовуючи набір продуктивних українських фемінних суфіксів -к-, -иц-, -ин-, -ець.

Боєць, адепт, аматор, асистент, атлет, безбожник, бідар, чернець, читець, капосник, раб, бог, герцог, князь, слуга, друг, газда, господар, грек, свояк, майстер, боярин, граф, маркграф, монах, кравець, герой, шахіст, бігун, водій трамвая, депутат, доктор наук, експерт, нонконформіст, програміст, спортсмен-важкоатлет, терапевт, фрідайвер, філолог, футболіст, юрист, літературознавець, театрознавець, доброволець, антрополог, гравець, дієтолог, критик, культуролог, плавець, політик, психолог, соціолог, теоретик, фахівець, філософ, член профспілки, фотограф, солдат, пропагандист, егоїст, юнак, публіцист, військовослужбовець, народний депутат, репортер, офіцер, лейтенант, капітан.

4. Іменники II відміни чоловічого роду поставити в родовому відмінку однини і записати у дві колонки: 1) із закінченням -у, -ю; 2) із закінченням -а, -я.

Сніг, день, січень, зеніт, озон, Ужгород, сон, закон, язик, пень, гайворон, стимул, ступінь, вирок, вчинок, кийок, біль, огляд, співробітник, кінь, згорток, рік, осуд, сантиметр, сніп, льон, понеділок.

Ключ. З других букв повинно скластися закінчення вислову Публілія Сіра: "Краще зовсім...."

5. Уставити закінчення прикметників, узгоджуючи їх з іменниками.

Сильн.. біль, швидк.. лоша, далек.. Сибір, сонячн.. Сочі, повноводн.. Місісіпі, тепл.. кашне, модн.. пенсне, весел.. шимпанзе, смачн.. івасі, австралійськ.. кенгуру, симпатичн.. леді, талановит.. конферансьє, різнокольоров.. монпансьє, молодіжн.. кафе, яскрав.. боа, рідн.. Тбілісі, компетентн.. журі, залізничн.. депо, копчен.. саямі, рожев.. фламінго, давн.. рукопис, щоденн.. меню, пісенн.. попури, військов.. аташе, морськ.. путасу, африканськ.. цеце, сучасн.. ЕОМ, Запорізьк.. НТУ, трав'ян.. шампунь, дик.. собака, велик.. насип, шкірян.. сип, балакуч.. какаду, болюч.. мозоль, шоколадн.. глазур, зимов.. розпродаж, висок.. Кіліманджаро, важк.. путь, екзотичн.. Чилі, несподіван.. вето, далек.. Ріо-де-Жанейро, тепл.. Янцзи, сонячн.. Сан-Франциско, широк.. Міссурі, страшн.. табу, славн.. Дніпро, північн.. Осло, хронічн.. нежить, п'ят.. авеню, сильн.. мігрень, далек.. Баку, холодн.. Оріноко, найкращ.. ВНЗ, наш.. ТЮГ, успішн.. СТО, неповоротк.. гризлі, м'як.. бязь, науков.. ступінь.

6. Від поданих іменників утворити присвійні прикметники, поставити їх у називному відмінку жіночого роду (чия?) і записати у три колонки: 1) з суфіксом -ин-; 2) з суфіксом -ов-; 3) з суфіксом -ев- (-єв-).

Джеря, Назар, панич, Едмунд, учень, Ольга, Боруля, Сень, Стецько, Терентій, Раїса, Ася, Галя, Ігор, Олекса, Леся, Кирило, сторож, Лазар, Оксана, Андрійко, Олексій, Варка, Жук (прізвище), Віталій, Аріадна, Андрусь, електрик.

Ключ. З перших літер прочитаєте прислів'я.

7. Утворити, якщо можливо, форми ступенів порівняння від поданих прикметників.

Радісний, поганий, демократичний, винний, респектабельний, вартий, чудовий, сучасний, нездійснений, міцний, бурхливий, дужий, успішний, радий, улесливий, коштовний, салативий, синій, легковажний, певний, гожий, досвідчений, невтомний, достовірний, широченний, невідкладний, офіційний, комунікабельний.

8. Проаналізувати правильність вживання прикметників. Зредагувати речення.

1. Кімната після ремонту стала більш затишнішою.
2. Це був самий цікавий матч сезону.
3. Дні стали більш коротшими.
4. Квіти – самий найприємніший подарунок для жінки.
5. Стаж його роботи на підприємстві не більше чотирьох років.
6. Кузьменко сьогодні зловив найбільш величезну рибу.
7. Це був мій найбільш гарний відпочинок.
8. Більш цікавішої книжки годі й шукати.
9. Стан хворого став більш кращим.
10. Магазин пропонує офісні меблі самих вишуканих фірм.
11. Це порушення було більш серйознішим, чим попереднє.
12. Самі найбільші родовища мармуру – в Італії та Греції.
13. Газета допоможе вам знайти партнера в самі короткі строки.
14. Який метод, на вашу думку, найбільш ефективніший?
15. Фірма доставляє вантажі у самі найкоротші строки.
16. Відділ має більш великий досвід роботи у цій галузі.

9. Розкрити дужки і записати цифри словами.

1. У нашому місці налічується понад 2.5 (тисяча) малих підприємств.
2. Близько 60 (відсоток) продукції підприємства призначено для молоді.
3. Сила землетрусів на Камчатці може досягати 9-10 (бал).
4. За останній тиждень редакція отримала 1 257 (лист).
5. Площа земельної ділянки – 44,3 (гектар).
6. За добу бамбук виростає на 50-60 (сантиметр).
7. Найближча автозаправна станція – в півтора (кілометр) звідси.
8. Підприємство отримало 3 ємкості об'ємом 14 (кубічний метр).
9. Сьогодні ти повинен прочитати щонайменше 1,5 (десяток) сторінок.
10. Найбільші з відомих самородків вагою 83,3 (кілограм) і 69,6 (кілограм) чистого золота знайдено в Австралії.

10. Зробити переклад поданих речень українською мовою.

1. Я зашел за товарищем в пятнадцать минут восьмого.
2. Через двадцать минут мы вышли.
3. Поезд был в половине восьмого.
4. Без четверти девять мы подходили к дому.
5. Между одиннадцатью и двенадцатью часами должна была приехать мама.
6. Стрелки часов показывали тридцать пять минут шестого.
7. Я буду к трем часам.
8. В 22.40 поезд проследует через маленькую станцию.
9. На дорогу мы тратим, как правило, два часа.
10. Который сейчас час? – Сейчас 8.20.
11. В котором часу начинается собрание? – Собрание начинается в 11 часов.

Рекомендована література

1. Терещенко В.М. Навчально-методичний посібник: Методика реалізації Українського правопису в новій редакції у закладах загальної середньої освіти / В. М. Терещенко, А. О. Панченков. Харків : Соняшник, 2019. 256 с.
 2. Нові тенденції розвитку української мови : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Уклад. О. В. Бабакова. Мелітополь : Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2015. 96 с. URL : <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/791/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>
 3. Брус М. П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування : монографія. Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. 440 с.
 4. Тараненко О. О. Сучасні тенденції до перегляду нормативних засад української літературної мови і явище пуризму (на загальнослов'янському тлі). Мовознавство. 2008. № 2 – 3. С. 159 – 189. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/183048/15-Taranenko.pdf?sequence=1>
- Словник фемінітивів. URL : <https://gendergid.org.ua/a/>

Самостійна робота: *опрацювати наукову статтю Архангельської А. М. Фемінні інновації в новітньому українському назовництві. Мовознавство. 2014. № 3. С. 34 – 50.*

Практичне заняття № 12

Тема: Морфологічні особливості фахового мовлення. Сучасні тенденції морфологічних норм

План

1. Відмінювання займенників. Взаємні займенники (*один одного, один другого, кожен кожного*), особливості вживання.
2. Використання особових форм дійсного і наказового способів. Специфіка вживання форм майбутнього часу.
3. Норми вживання активних дієприкметників.
4. Уживання дієприслівників.
5. Граматичний суржик. Причини порушення морфологічних норм

Завдання

1. Опрацювати теоретичний матеріал (див. рекомендовану літературу).

2. Записати словосполучення із займенниками у дві колонки: 1) з дефісом, 2) у три слова.

Зробив казна(скільки), побачив (що)небудь, взув хтозна(що), описати ні(про)що, покластися ні на(кого), взутися ні(в)що, був казна(який), змінив будь(яку), писати будь(у)чому, вчинити будь(з)ким, пустив чию(небудь), зняв хтозна(чий), переможе будь(кого), пити будь(з)чого, зшити будь(для) кого.

Ключ. *З других літер кожного дієлова прочитаєте закінчення приказки: «У когось ...»*

3. Перекладіть словосполучення українською мовою. Порівняйте вживання займенників у російській та українській мовах.

В одном и том же месте, один и тот же, в подобном случае, подобным образом, и тому подобное, ни под каким видом, в другой раз. Прийти с ней, сделать вопреки ему, становится между тобой и ею, идти наперекор им, приготовить для всех их, состоятся благодаря ему,

работать с ними, разрываться между вами и нами, идти за всеми ими, прийти со стороны его, находится внутри его, жить без нее, работать вне их, быть выше ее, все за исключением их, распорядиться насчет их, жить лучше их, стоять над всеми ими.

4. Добрати українські відповідники до скалькованих словосполучень.

1. *Разом з тим* не треба забувати про безпеку.
2. Та вже *разом з тим* вип'ємо і за нашу власну справу.
3. *В той же час* їхали селом солдати.

5. Пояснити вживання займенників їх– їхній на прикладах з текстів різних стилів.

6. Замінити подані дієслівні словосполучення одним словом і навпаки – одне слово – словосполученням:

- брати в борг –
- подякувати –
- надавати допомогу –
- вносити пропозицію –
- перемогти –
- характеризувати –
- дати доручення –
- підсумовувати –
- покласти обов'язки –
- звернутися з проханням –

7. Перекласти подані слова та сполучення слів українською мовою.

1. Разграбленный, командующий, истекший, насмотревшийся, оплаченный, вышедший, выращенный, сконцентрированный, дошедший, заземленный, смевший, зазеленевший, планирующий, ведущий, вышестоящий, проникающий, жизнеутверждающий.

2. Заболевший ребёнок, уставшие путешественники, потемневшее озеро, бушующее море, умывающаяся кошка, угасшая звезда, поющие соловьи, небьющиеся стаканы, приближающийся поезд, не прекращавшийся всю ночь дождь, растущие цветы, бегущий ручей, склонившаяся на берегу ива, побеждавший в конкурсе артист.

3. Засохшее дерево; увядший цветок; дрожащая струна; выпавший снег; опустевшие поля; пожелтевшая трава; сквозь поредевшую листву; пронесшийся легкий ветерок; речка, затерявшаяся в лесной глуши; посиневший от холода.

8. Записати речення, утворюючи від поданих у дужках дієслів активні та пасивні дієприкметники.

1. В моїм саду кружляє лист (опадати). Багряний лист, (пожовкнути) трави – мелодій осені краса. Дощ одшумів, пройшов... Мовчать листки (промокнути). Ой ви, квіти, осінні квіти, (запізнитися) щастя краса! І сніг припав обличчям (посиніти) до грудочок (замерзнути) землі (Із тв. В. Сосюри).

2. Полісся встає в (чарувати) красі. Колись давно я щастя стрів в простенькій (вицвісти) хустині. Виорює плуг (поржавіти) набої. Ти піднімайся у світання, як (проростати) зерно (Із тв. М. Стельмаха).

3. На мить з'явився пісні (загубити) мотив (Л. Дмитерко). Гримлять пісні, (вистівувати) різно (М. Бажан). Дивлюсь на (оголити) віти. Спить малий, і (дописати) зошит біля нього (розкрити) лежить. Люблю я, коли пил спадає на копитами (збити) жито (В. Сосюра).

9. Проаналізувати подані речення. Назвати помилки, яких припустилися учні.

1. Забувши ключі в ідальні гімназії просимо звернутися до учительської.

2. Хлопчик розповів про своїх родичів, мешкаючих на Сумщині.
3. Мій брат, закінчивши цього року одинадцятий клас, готується до вступу в університет.
4. Усі вітали усміхаючогося переможця.

10. Відгадати загадки. Вказати активні й пасивні дієприкметники та їх суфікси. Добрати фразеологізми/ крилаті слова/афоризми, до складу яких входять дієприкметники та дієприслівники (у вигляді карток для роботи учнів у класі).

1. Чого не було й не буде, а назване людьми.
2. Зимою біле, весною чорне, літом зелене, осінню стрижене.
3. У лісі рощене, з лісом рівняється, а лісу не бачить.
4. Чорне сукно залізло у вікно.
5. Повернуте до сонця золоте донце.
6. Скручена, зв'язана, на кілок посаджена, по подвір'ю гуляє (Нар. тв.).

11.Замінити активні дієприкметники прикметниками та іменниками.

Бажаючи складати екзамени, блукаючий сюжет, відстаючий учень, водоплаваючі птахи, ворогуючі сторони, вражаючі результати, діючий вулкан, діючий закон, домінуючий мотив, друкуючий пристрій, думаюча, мисляча людина, захоплюючі краєвиди, зволожуючий крем, зворушуюча зустріч, знаюча людина, зникаючі види, існуючий план роботи; акомпануючий, виступаючий, відпочиваючий, віруючий, контролюючий, оточуюче середовище, оточуючі люди, подорожуючий, потопаючий, початкуючий, працюючий.

12. Зберігаючи зміст поданих нижче речень, перебудувати їх так, щоб не було дієприслівників. Пояснити, якими формами можна їх замінити, як зміняться структура речень і спосіб вираження думки.

1. Водяні млини, попрутулювавшись до високого каміння, поховавшись під зеленими вербами, крутять день і ніч чорними колесами (І. Нечуй-Левицький).
2. Студенти мовчки стоять, милуючись із зоряного неба, вдихаючи пахощі облітої дощем землі (Ю. Яновський).
3. Христя, почувши нестямний голос, підійшла до дверей (Панас Мирний).
4. Романко зареготався, почувши бажання Семенова вчитись, але, трохи подумавши, згодився (М. Коцюбинський).

13. Зредагувати подані речення.

1. Виходячи з вагона, у моєї валізки відірвалася ручка.
2. На протязі зовсім короткого часу Василь Іванчук став самим відомішим шахматистом України.
3. Поскілки гість не знав україньської мови, ми почали розмовляти на російській.
4. Сидячи в автобусі, мені стало млосно й дуже заболіла голова.
5. Постовий міліціонер зупинив перебігаючого на червоне світло пішохода.
6. Серед заходів по відзначенню цього свята були слідуочі: виступи музичних колективів, конкурси, вікторини.

Рекомендована література

1. Азарова Л. Є. Дієприслівники в українській мові : статус, функціонування [Текст] : монографія / Л. Є. Азарова, Е. С. Сосинович. Вінниця: Універсум-Вінниця, 2005. 124 с.
2. Горпинич В. О. Морфологія української мови : підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ : ВЦ «Академія», 2004. С. 156–179, 191–205.

3. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова ; за ред. І. Р. Вихованця. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. С. 364–404, 474–475, 481–486.
4. Гуйванюк Н. В., Кардашук О. В., Кульбабська О. В. Українська мова. Схеми, таблиці, тести: Навчальний посібник. / Н. В. Гуйванюк, О. В. Кардашук, О. В. Кульбабська. Львів : Світ, 2005. 304 с.
5. Плющ М. Я. Граматика української мови: У 2 ч. – Ч. 1. Морфеміка. Словотвір. Морфологія : Підручник / М. Я. Плющ. К. : Вища шк., 2005. 286 с.
6. Мацюк Р. Суржик для інтелігенції: довідник з історії найновішого поступу / Р. Мацюк. Л., 2002.
7. Тараненко О. О. Українсько-російський суржик: статус, тенденції, оцінки, прогнози. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/182994/03-Taranenko.pdf?sequence=1>

Самостійна робота: *опрацювати наукову статтю Стратулат Н. Питання граматичної інтерференції у фаховому мовленні.* URL : http://www.aphn-journal.in.ua/archive/30_2020/part_3/17.pdf

Практичне заняття № 13 – 14

Тема: Синтаксичні норми фахової мови

План

1. Сучасні тенденції синтаксичних норм. Причини порушення синтаксичних норм.
2. Порядок слів у реченні. Узгодження підмета і присудка.
3. Складні випадки керування; помилки у формі залежного слова.
4. Норми вживання прийменників у словосполученнях, особливості вживання прийменника по. Специфіка прийменникового керування в українській мові.
5. Особливості побудови складних речень.
6. Пряма і непряма мова, синоніміка різних способів її передавання.

Завдання

1. *Опрацювати теоретичний матеріал (див. рекомендовану літературу).*
2. *Порівняти словосполучення в кожному синонімічному ряду. Визначити їх семантичні чи стилістичні відтінки.*
 1. Сидіти біля мікрофона – сидіти при мікрофоні – сидіти перед мікрофоном.
 2. Уночі проти неділі – уночі перед неділею – у ніч на неділю.
 3. Ходити стежкою – ходити по стежці.
 4. Депутатське звернення – депутатове звернення – звернення депутата.
 5. Діяти незважаючи на протести – діяти попри протести – діяти всупереч протестам.
 6. Стояти під місяцем – стояти проти місяця – стояти при місяці.
 7. Слугувати зразком – служити зразком – правити за зразок.
 8. Бетонні конструкції – конструкції з бетону.
 9. По завершенні карантину – по завершенню карантину – після завершення карантину.
3. *Утворити підрядні словосполучення. У яких випадках можливі варіантні форми керування того самого дієслова? Чи залежить у цих випадках вибір конкретного відмінка та прийменника (чи відсутність його) від стилістичних чинників?*

Повідомити (глядачі), сповнений (гордощі), зраджувати (дружина), знущатися (бранець), толерувати (чужий погляд), властивий (кожний із нас), багатий (англіцизми), постачати (вакцина), наслідувати (відомий шоумен), приурочений (сторіччя Злуки), кепкувати (політик-популіст), дякувати (лікарі), характерний (початківці), хворіти (кір), пробачити (свій кривдник), наповнений (повітря), завдавати (удар), навчатися (критичне мислення), насміхатися (однокласник), присвячений (ювілей), смакувати (шоколад), засвідчити (важливість), дізнаватися (нове).

4. Виправити помилкові форми присудків. Пояснити причину появи таких помилок?

1. В середині невеликого медичного закладу група співробітників і добровольців щодня допомагають сотням птахів, надаючи їм продукти харчування, ліки та прибираючи за ними.

2. Подружжя фермерів подарували медикам Каховки пів мільйона тюльпанів та нарцисів.

3. У давнину на цій території був степ, який населяли люди, та з часом степ поглинуть густезний ліс і великі болота.

4. Експерт: ті, хто нападають на працівників медіа – переважно непокарані.

5. За тридцять років участь у міжнародних симпозіумах гутного скла взяли 250 художників із 32 країн світу.

6. Оскільки ті, хто й досі не визначилися зі своїм остаточним вибором, можуть дуже істотно вплинути на політичний курс країни на наступних парламентських і президентських виборах.

7. Під Києвом сталося чергове смертельне ДТП.

8. Низка вулиць на столичному Подолі отримали назви на честь видатних українців.

9. По-перше, в Україні 60% українців взагалі майже не читає книжок.

10. Саме з Ворохти зазвичай починають шлях ті, хто планують зійти на найвищу вершину українських Карпат – Говерлу.

5. Викласти свою позицію (міркування) щодо прочитаного уривка у вигляді зв'язного тексту, навівши аргументи.

На початку 90-х років поет П. Мовчан зробив висновок, що “сучасна літературна культура стала площинною, одновимірною, бо втратила свою звукову об’ємність”. “І якщо слова – абстракція, то слово письмове – абстракція в квадраті”. Поет ратує за слово мовлене (хоч поет мусить друкуватися!), озвучене, забарвлене голосом мовця, яке дозволить сказати словами Хайдеггера: “Я єсмь мова”. А мова – це я (Мовчан П. М. Слово мертво і живе. *Філософська і соціологічна думка*. 1990. № 9. С. 64 – 67).

6. Зредагувати речення, звернувши увагу на складні випадки побудови однорідного ряду.

1. У той час в іспанському місті Самора єпископ зібрав людей для того, щоб вони цілували і вклонялися мощам святого Роха.

2. Завдяки технологіям SMM можна чітко знайти і впливати на свою цільову аудиторію, при цьому уникаючи незацікавлених осіб.

3. База даних була складена на замовлення Управління з питань науки і технологій Білого дому (OSTP) шляхом співпраці трьох організацій: Національна медична бібліотека США, компанія Microsoft, Алленський інститут штучного інтелекту (БМ).

4. Мистецький гурт Політехніки запрошує всіх: митців, немитців, веселих, сумних, пофігістів, політехнівців, універівців, академістів, медиків, фізиків, ліриків, студентів, працівників та безробітних. Просимо прийти на 15 годину (вул. Глибока, 8).

5. На другому поверсі універсаму можна придбати найрізноманітніші парфумерно-косметичні вироби, освітлювальні прилади, господарські товари, іграшки, засоби для догляду за шкірою, шампунь, зубну пасту тощо.

6. Бібліотека поповнилася двома новими працівниками, комп'ютером, численними довідниками, енциклопедіями, підручниками.
7. Заварний хліб: чому він заслужив любов і популярність покупців.
8. Підприємливі люди завжди намагаються йти в ногу з часом, використовуючи усі шанси і можливості для досягнення успіху.
9. Держава, що рахує збитки від війни в гривнях, а не людях, не має майбутнього.
10. На цій території сконцентрована як неймовірна сила любові працівників парку до власної справи, так і місцевих людей, які люблять природу свого краю.
11. Він любив весну, рибу і рибалити.
12. Зазвичай невелике село у лісі Кьонгес приваблювало туристів, які захоплювалися міфологією північної Фінляндії та її загадкових ельфів.

7. Описати улюблену пору року складними реченнями зі сполучниковим зв'язком між частинами, узявши за основу власного тексту поетичні рядки М. Моклиці. Кожен рядок (потенційну частину складного речення) доповнити ще однією предикативною частиною. Прокоментувати пунктограми.

Пори року: декаданс / ренесанс

Зима

Сніг і сльота
Слизота
Холодом наскрізь

Сніг і хурделиця
Вогонь у печі
Затишок дому

Весна

Купи зимового сміття
На звалищі
Груша цвіте
Воскреслі води
Птах зам вікном
У кожній щілині – травинка

Літо

Душно
Пилюга в усі боки
Мухи балюють

Спека в холодку
Звади ягоди
Фруктово-ягідний сад

Осінь

Мертве поле
Мертвіючий ліс
Ні сонця ні дня

Парад кольорів
Гарбузова господа

8. Замінити неправильні словосполучення нормативними.

1. Задоволений від співпраці, на протигагу від України, пропонуємо послуги для виготовлення, українська мова для неї незрозуміла, в цьому році, розміщений в 15 кілометрах від містечка, без п'ятнадцяти чотири, біля ста відсотків, в 12-ій годині, стосуватися до справи, пів до п'ятої, з 12 жовтня до 10 листопада, послати за хлібом, за браком часу, взятися за роботу, потрібні працівники за такими спеціальностями..., коло Києва, доглядає за дитиною, звертатися на адресу, сталося буквально на днях, зустрінемося на фірмі, під кінець дня, під ранок задошило, прийом по вівторках, звернення про звільнення з роботи, відповідати по бажанню, по проханню старости, в доказ привести слова, по домовленості з паралельним класом, згідно наказу директора школи, години по праці.

2. Комісія по перегляду програм, по закінченні університету, по цій причині, сумувати по матері, номер по порядку (№ п/п), вивчити по конспекту, заняття по розкладу, пішов по справах, розкидати речі по хаті, учитися по спеціальності, ходити по крамницях, тренер по шахах, ударити по м'ячу, комітет по пресі, ходити по гриби, робота по дослідженню, впускають по двоє студентів, по закінченні програми, по бажанню, по вказівці, називати по прізвищу, по сімейним обставинам, працювати по інших пропозиціях, центр по техзабезпеченню, відпустка по догляду за дитиною, концерт по замовленню, рекомендації по застосуванню, відділ по боротьбі з організованою злочинністю, поїздка по роботі, з липня по вересень, працювати по контракту, довідка по телефону, торт по замовленню, подорож по морю, секція по баскетболу, по наказу міністра.

9. Зредагувати речення. Про порушення яких мовних норм ідеться в кожному реченні?

1. Коли журналіст пише “дуель між шістьма спортсменами” або “діалог ведуть чотири представники різних галузей науки”, це означає, що для нього виділені слова втратили свій первісний зміст.

2. Яскравий рекламний плакат запрошує “відвідати страви в ресторані”. Певно, стравам доведеться чекати на гостей...

3. Коли вже працівники “учбових закладів” звикнути до того, що працюють вони якраз у навчальних закладах?

4. Дивнуvато сприймається фразеологізм у реченні “Залізничники зробили все можливе, щоб доставити цінний вантаж за тридев'ять земель у точно призначений час”.

5. Більша половина синтаксистів пропонує школярам користуватися Жовтобрюхом.

6. Хочу переконати вас у слiдуючому: до мовних норм я відношуся зі значною пошаною.

7. По зрівнянню з іншими видами транспорту таксі в нас дуже коштовні.

8. Журнал “Україна” не тільки добре читається, а й добре дивитьсяя.

10. Записати словосполучення українською мовою.

По прибуттію на место; установить деловые контакты по вопросам производства; реализовать по безналичному расчёту, работать по программе; получить по подписке; сообщить по телефону, старший по возрасту, работать по принципам рыночной экономики, работать по совместительству; совершить по ошибке; по Вашему усмотрению; по заказу; по недоразумению; по обоюдному согласию, по поручению; по причине этого; под председательством.

11. Модифікувати речення так, щоб вони були, спочатку з прямою мовою, а потім – з непрямою мовою (має бути два тексти). Поставити наголос у підкреслених словах.

Що ж є вишиванка у XXI столітті: збереженням традицій предків чи елементом поп-культури? Насправді її вважають і ностальгією, і даниною моді, і символом національної гордості. Небезпека перетворитись не модний бренд вишиванці не загрожує. Але вона буде в однаковій мірі і символом, і брендом. Бо «шароварщина гряде, але це не найгірше». Щоб не зробити вишиванковий бренд, нівелюючи історію і минуле, «одягаючи вишиванку, треба чітко усвідомлювати, що вона – національний символ, а не красивий одяг ручної роботи. Стати модним брендом для вишиванки – втратити свою первинну сутність». Бережімо свою сутність, національну історію і символіку предків, щоб бути повноцінною нацією у власній вишиванці (І.Патроник).

Рекомендована література

1. Загнітко А., Вінтонів М., Сегін Л. Український синтаксис. Семінарій. Донецьк, 2007.
2. Кутня Г. В. Синтаксис сучасної української мови. Ч.І: Словосполучення і просте речення. Львів, 2013. 178 с.
3. Харченко С. В. Синтаксичні норми української літературної мови ХХ – початку ХХІ ст.: становлення та кодифікація. К., 2017. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Kharchenko_Svitlana/Syntaksychni_normy_ukrainskoi_literaturnoi_movy_KhKh_pochatku_KhKhI_st_stanovlennia_ta_kodyfikatsii.pdf
4. Данильчук Д.В. Д 18 Стилістичний синтаксис : збірник вправ : практикум. Київ : Інститут журналістики, 2021. 172 с.
5. Балабан Г. Динамічні процеси у приєднаних системі української літературної мови кінця ХХ – початку ХХІ сторіч. К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. 324 с.
6. Мариненко І.О. Синтаксис української мови (з правилами пунктуації): Навчальний посібник. Київ, 2021. 279 с.

Самостійна робота: опрацювати наукову статтю Гринчишин Д. Г. Дотримуйтесь синтаксичних норм. URL : <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/mix/7-14-60-19.pdf>

Тести

(передбачають один або два правильних варіанти відповіді).

1. Визначте групу слів, у якій наголошеним буде перший склад:

- а) визнання, читання, учення, пізнання, плекання;
- б) відання, дихання, кидання, лупання, гоєння;
- в) слідування, ремствування, жертвування, гребування, візування;
- г) вирівняння, витребування, агакання, плигання, никання;
- д) такої немає.

2. Слова якої групи матимуть у закінченні і?

- а) квітуч...й луки, невмирущ...й подвиг, робоч...й хвилині, летюч...й піски, летюч...й голландець;
- б) вузькоплеч...й юнак, у творч...й напрузі, у творч...й колектив, болюч... рани, квітуч...х нив;
- в) творч...й атмосфері, у пахуч...й траві, в овеч...й шкурі, пахуч... ночі, гусяч... лапки;
- г) висок...м парканом, гарячіш...м днем, дівоч...х голосів, на висок...й ноті, плакуч...х верб;
- д) такої немає.

3. У якій групі словосполучень підмет та присудок узгоджуються за нормами?

- а) Таїті великий, ФРН заявила, Сочі сподобалося;
- б) нероба (Ольга) гуляв, багато книг було придбані, решта співробітників вийшли;
- в) більшість учнів закінчили школу, об'євно видав наказ, Капрі відомий усім;
- г) чимало народу було, вибігли півтора десятка людей, три верби схилилося;
- д) такої немає.

4. У яких реченнях означення не є однорідними ?

- а) Вшануйте, друзі, рідну річ,
Назвіть голосно своєю
Та розженіте над землею
Непереможну темну ніч! (М. Старицький).
- б) Вона прийшла, завітчана і мила
І руки лагідно до мене простягла,
І так чарівно кликала й манила,
Такою ніжною і доброю була (В. Симоненко).
- в) Вже одспівали по дорогах гарби
Швидким жнивам мелодії свої,
І осені такі спокійні фарби
Ось-ось овіють небо і гаї (Є. Плужник).
- г) З димаря повалив густий, схожий на вечорову темінь дим (Ю. Зб.).

5. Визначте слова, у якій наголошеним буде останній склад:

- а) ласий, правий, русий, сизий, смілий;
б) цілий, ярий, новий, нестарий, рясний;
в) черствий, благий, живий, рябий, цвілий;
г) сирий, дешевий, чималий, похилий, дзьобатий;
д) таких немає.

6. Слова якої групи будуть мати закінчення а?

- а) бензин.., грам.., ліс.., вальс.., хліб..;
б) млин.., стол.., вівторк.., вікн.., Харков..;
в) вокзал.., вітр.., світогляд.., Дніпр.., Крим..;
г) Байкал.., луг.., іспит.., трикутник.., синус..;
д) такої немає.

7. У якій групі словосполучень підмет та присудок узгоджуються за нормами?

- а) директор (Петрова) наказала, Нагасакі нам сподобалося, приїхало три сини;
б) минули сім років, Зімбабве прекрасне, ООН вирішила;
в) кілька людей прийшло, пропала собака, МВС виконала свої зобов'язання;
г) розлилася Лімпопо, листоноша (Марія) розповідала, частина студентів розважалася;
д) такої немає.

8. Яких розділових знаків потребують подані речення з прямою мовою?

- а) лапки, кома, лапки, кома, тире, крапка;
б) двокрапка, лапки, кома, лапки, крапка;
в) лапки, дві коми, тире, кома, тире, лапки, крапка;
г) двокрапка, лапки, дві коми, лапки, крапка.

1. Український філософ Г. Сковорода писав Похибки друзів ми повинні вміти виправляти або зносити коли вони несерйозні

2. Григорій Сковорода заповідав нам Науки і всякої праці берись не цурайся

3. І тихо-тихесенько я промовляла Сон літньої ночі мені тебе жаль (Л. Українка)

9. Скільки частин мають подані складні речення?

- а) дві; б) три; в) чотири; г) п'ять.

1. Ніжним удаванням не можна ані приховати любов там де вона є ані виявити її там де її немає (Франсуа де Ларошфуко).

2. Тільки той народ може вважати себе здоровим тільки той народ може впевнено дивитися в свою будучину всі сфери діяльності якого перейняті його мовою і культурою (Д. Павличко).

3. Ти не лякайся що хтось тут підслухає тиху розмову твою нічка поклала всіх і сном skutала (Г. Лютій).

4. Ти не лякайся-бо що ніженьки босії
вмочиш в холодну росу

я тебе вірняя аж до хатиноньки
сам на руках віднесу (н. тв.).

10. Який український відповідник є нормативним до усталеної російської конструкції в последнее время?

а) пізніше; б) останнім часом; в) в останній час; г) у другий час; д) такого немає.

11. Яка група слів пишеться з буквою г?

- а) а(г,г)рус, (г,г)едзь, (г,г)равюра;
- б) (г,г)отика, (г,г)ерб, (г,г)уманіст;
- в) (г,г)атунок, (г,г) азда, дзи(г,г)а;
- г) про(г,г)рес, (г,г)рупа, (г,г)ротеск;
- д) (г,г)рунт, (г,г)осподарство, (г,г)удзик.

12. Іменники якої групи будуть мати закінчення -ів в родовому відмінку множини?

- а) солдати, партизани, ткачі;
- б) батько, море, верховіття;
- в) село, почуття, чудеса;
- г) міжгір'я, сузір'я, дерзання;
- д) такої немає.

13. У якому реченні вжито неправильну форму числівника?

- а) Рекордсменом серед поліглотів був німецький мовознавець Л.Г. Шютц, який володів двісті сімдесятьма мовами.
- б) Датчанин Р.Х. Раск володів двісті тридцятьма мовами і був автором двадцяти вісьмох словників.
- в) У 1982 році Роберт Паркот (Канада) склав кросворд із вісімдесяти двох тисяч дев'ятисот п'ятдесяти однієї клітинки.
- г) Розмір кросворда становив три цілих і п'ятдесят п'ять сотих квадратного метра.
- д) такого немає.

14. Укажіть речення, між частинами якого не ставиться кома:

- а) Над річкою прошелестіла гайвороняча зграя і знову стало чути густе комарине гудіння.
- б) Під листям біленькими губками дихала трава і врізнобіч розбігалися мишачі окопчики.
- в) Срібно-холодні роси слалися і дикі кози стрункі й полохливі виходили пастися на полянку.
- г) Якась вона добра була в той день і її доброта проглядала чи не в кожному слові.
- д) такого немає.

15. Укажіть речення з однорідними присудками:

- а) Сніг у полі побілішав, тепер проміння не тоне в гострій млі.
- б) Сіроманець похлебтав з калюжі води, лугом відбіг від лісу і від дороги, заліг за копицею сіна.
- в) А вгорі над струмком дрімала жовто-зелена тиша осені й наче уві сні ронила листя.
- г) У материнському погляді не було ні фальші, ні лукавості, ні хитрування.

16. Визначте речення, у якому порушено координацію присудка з підметом:

- а) Я з Петром поїдемо подорожувати по Європі.
- б) Більшість депутатів отримала підтримку з боку Президента.
- в) П'ять учнів посіли на олімпіаді призові місця.
- г) Денді прибув вчасно.
- д) такого немає.

17. У якому з речень допущено помилки при оформленні прямої мови?

- а) “Сьогодні, – сказав батько, – ми підемо до цирку”.
- б) “Посіяла огірочки...” – співала десь незнайома дівчина.
- в) Тимко вигукнув: “Ура! Ми перемогли!”
- г) “А це ти, Микола?, – радісно зустрів мене брат. – Заходь, заходь.”
- д) такого немає.

18. Яке лексичне значення має слово відношення?

- а) стосунки між класами, суспільними групами, членами колективу;

- б) вияв певних почуттів до кого-небудь;
- в) термін, що вживається у словосполученнях суспільно-політичного, економічного характеру;
- г) взаємозв'язки між предметами, явищами.

19. Числівники якої групи мають неправильні форми?

- а) шістдесятій, п'ятьдесятма сіма, сто сорока двома;
- б) сімдесяти шести, чотирьом цілим дев'яти десятим, шестисот дванадцяти;
- в) сіма тисячами п'ятьдесяти одним, тридцятьом, вісімдесятьох;
- г) двома цілими шістьма десятими, десятьома, сорок дев'ятим;
- д) такої немає.

20. Визначте фразеологізми зі значенням “раптово, зненацька висварити когось”:

- а) накрити мокрим рядном;
- б) метати громи і блискавки;
- в) вскочити в халепу;
- г) всипати березової каші;
- д) кидати слова на вітер.

21. Яка із запропонованих відповідей наводить нормативний український відповідник до словосполучення дважды два?

- а) два на два; в) два помножити на два;
- б) два по два; г) двічі.

22.3 яким антонімом прикметник офіційний утворює пару?

- а) всесвітній; в) особовий;
- б) приватний; г) особистий;
- д) особливий.

23. Іменники якої групи слів будуть мати закінчення -ом в орудному відмінку однини?

- а) абзац, шантаж, жнець;
- б) муляр, календар, фюзеляж;
- в) звір, гвардієць, бліндаж;
- г) кущ, господар, фініш;
- д) такої немає.

24. Прикметник якого словосполучення буде мати закінчення -а?

- а) маленьк.. поні;
- б) напружен.. лібрето;
- в) стрімк.. Оріноко;
- г) молод.. денді;
- д) такого немає.

25. Визначте речення, у якому буде вжито прийменник в:

- а) Сивий, статечний, найшанованіший ... громаді чоловік благословляв чумаків перед нелегкою, сповненою небезпек дорогою.
- б) Ідуть дівчата ... поле жати та знай співають ідучи.
- в) О мово рідна! Золота коліско, ... яких світах би не бувала я, – з тобою серцем, і по-українськи Я вимовляю мамине ім'я.
- г) Безсмертя народу – ... його мові.

26. У словах якої групи на письмі не відбудеться спрощення приголосних?

- а) улес..ливий, тиж..невик, віс..ник;
- б) зас..ланий, контраст..ність, зап'яс..ний;
- в) пропус..ний, шіс..сот, емігран..ський;
- г) ілюзіоніс..ський, кіс..лявий, сучас..ник;
- д) заздріс..ний, об'їз..ний, доцен..ський.

27. Яка із запропонованих відповідей визначає нормативний український відповідник до словосполучення прийти по делу?

а) прийти за справами; б) прийти по справах; в) прийти по ділу; г) прийти у справі.

28. Іменники якої групи слів будуть мати закінчення -ом в орудному відмінку однини?

- а) цвях, благоустрій, загін;
- б) ступінь, ключ, сторож;
- в) плащ, нашатир, володар;
- г) гість, Збруч, Дніпро;
- д) такої немає.

29. Укажіть речення, між частинами якого не ставиться кома:

- а) Вода у неглибокому колодязі виявилася справді смачною і нікуди вже далі од цієї хатинки й колодязя йти мені не хотілося.
- б) З дерева зірвалася грушка застрибала по гіллі упала на кореневище і знову благословенна тиша.
- в) Мине час і зміниться степ.
- г) А зійдеш на пагорб і перед тобою вдалині за маревом сонця блакитніс оте високе вершечок мрії дитячої.
- д) такого немає.

30. Визначте речення, у якому частка не буде писатися зі словами разом:

- а) Вчення в щасті украшає, а в (не)щасті потішає.
- б) Як (не)має сили, то і світ (не)милий.
- в) (Не)ходи поночі, (не)шукай (не)мочі.
- г) Правда із дна моря виринає, а (не)правда потопає.
- д) Свекрусі (не)вістка (не)вгодила, бо свекруха (не)вістки (не)полюбила.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК ПРАЦЬ

з культури української мови у фахових періодичних виданнях початку ХХІ ст.

1. **Антонів Ю.** Репресовані слова (до проблеми реабілітації лексики, вилученої з української мови) / Ю. Антонів. Урок української. 2003. № 7. С. 16–19.
2. **Бабенко О.** Плекаймо мовну особистість / О. Бабенко. Дивослово. 2004. № 4. С. 56–59.
3. **Балабан Г.** «Наймолодші» часові прийменники / Г. Балабан. Українська мова. 2005. № 2. С. 129.
4. **Бацевич Ф.** Прагматика природності спілкування: комунікативні смисли і парадигматичні зв'язки частки ТА в сучасному українському мовленні / Ф. Бацевич. Українська мова. 2008. № 4. С. 15–22.
5. **Белей О.** Наскільки українськими є новочасні українські фірмоніми? / О. Белей. Дивослово. 2000. № 2. С. 12–13.
6. **Беценко Т.** «Загадкові» слова в українських народних думках / Т. Беценко. Дивослово. 2003. № 12. С. 17–19.
7. **Білоус Г.** Формування діалогічного мовлення / Г. Білоус. Українська мова і література. 2006. № 46. С. 12–13.
8. **Біляєв О.** Спостереження над мовою як метод навчання / О. Біляєв. Українська мова і література в школі. 2004. № 3. С. 2–5.
9. **Богдан С.** Вчімося говорити компліменти / С. Богдан. Українська мова та література в школі. 2007. № 4. – С. 72.
10. **Боднарчук Л.** Асиндетони – окраса нашої мови / Л. Боднарчук. Дивослово. 2003. № 4. С. 20–22.
11. **Бондаренко Н.** Мовна надмірність і мовна недостатність в системі роботи зі стилістики і культури мовлення у старших класах / Н. Бондаренко. Українська мова і література в школі. 2010. № 8. С.13–16.

12. **Бондаренко Н.** Удосконалення мовленнєвої культури старшокласників на основі знань про норми української літературної мови / Н. Бондаренко. Українська мова і література в школі. 2011. № 8. С.20–27.
13. **Бортняк А.** Про звукове калькування (із бесід про культуру мови) / А. Бортняк. Урок української. 2001. № 11–12. С. 22–23.
14. **Вихованець І.** Наголошування не улюблених слів / І. Вихованець. Українська мова. 2005. № 2. С. 128.
15. **Вихованець І.** У цій області – у краї ріднім / І. Вихованець. Українська мова. 2005. № 1. С. 114.
16. **Ворожейкіна О.** Вчимося монологічному мовленню / О. Ворожейкіна . Українська мова та література. 2006. № 13. С. 3–5.
17. **Гальчук І.** Акцентуаційна адаптація запозиченої лексики в українській мові / І. Гальчук. Українська мова. 2006. № 3. С. 58–66.
18. **Глазова О.** Культура мовлення і сучасний інформаційний простір / О. Глазова. Українська мова і література. 2009. № 13 (24). С. 37–38.
19. **Головата Л.** Мовленнєвий розвиток учнів на аспектичних уроках / Л. Головата. Дивослово. 2003. № 3. С. 39–41.
20. **Голуб Н.** Типологія жанрів педагогічного мовлення / Н. Голуб. Українська мова і література в школі. 2008. № 3. С. 48–52.
21. **Городенська К.** Підвищуємо культуру фахового мовлення / К. Городенська. Українська мова. 2004. № 2. С. 92–97.
22. **Дерев'янку Л.** Вивчаємо фразеологізми / Л. Дерев'янку. Українська мова та література. 2000. № 2. С. 9–12.
23. **Дорошенко С.** Коли вище і нижче, а коли раніше і у подальшому / С. Дорошенко. Українська мова. 2005. № 2. С. 55.
24. **Дядечко Л.** Особливості творення назв осіб за місцем проживання і національністю / Л. Дядечко. Українська мова і література. 2006. № 29–30. С. 15–17.
25. **Єрмоленко С.** Вивчення жаргонізмів / С. Єрмоленко. Українська мова та література. 2004. № 38. С. 11–13.
26. **Єфименко І.** Актуальні проблеми правопису власних особових назв / І. Єфименко. Дивослово. 2004. № 7. С. 23–25.
27. **Заболотний О.** Особливості узгодження присудка в числі з рядом однорідних підметів / О. Заболотний. Дивослово. 2003. № 9. С. 32–33.
28. **Загнітко А.** Морфологічні обшири і морфологічні обрії / А. Загнітко. Українська мова. 2006. № 1. С. 105–112.
29. **Задорожний В.** До проблеми наголошення слова «пані» / В. Задорожний. Дивослово. 2002. № 11. С. 15–17.
30. **Задорожний В.** Наголошення слова «завжди» у світлі історії української мови / В. Задорожний. Дивослово. 2002. № 9. С. 9–10.
31. **Захарова О.** Мовна культура як мета уроків мови / О. Захарова. Українська мова та література. 2007. № 18. С. 13–15.
32. **Кагал О.** Куди веде ведучий? / О. Кагал. Українська мова. 2007. № 2. С. 40.
33. **Караванський С.** Лаконічна лексика / С. Караванський. Українська мова і література. 2001. № 12. С. 8.
34. **Караванський С.** Про новотвори / С. Караванський. Українська мова і література. 2001. № 10. С. 1.
35. **Качкан Ю.** «Фільтруй базар», або ще раз про культуру мовлення школярів / Ю. Качкан, І. Корнієнко. Українська мова і література. 2001. № 14. С. 11–12.
36. **Квашук А.** Пунктуація для допитливих / А. Квашук, Т. Гонтар. Дивослово. 2005. № 11. С. 2–5.

37. **Козаков Г.** Непрофесійним бути аморально / Г. Козаков. Урок української мови. 2007. № 1. С. 21–23.
38. **Літвінова Т.** «Суржикізація» шкільних підручників / Т. Літвінова. Українська мова та література. 2011. № 21. С. 14–19.
39. **Ломовцева А.** Новітні англізми в українській мові та проблеми лексичної варіантності / А. Ломовцева. Українська мова. 2003. № 1. С. 96–102.
40. **Масенко Л.** До проблеми вульгаризації мови / Л. Масенко. Дивослово. 2003. № 6. С. 20–21.
41. **Масенко Л.** Українська жаргонологія: проблеми становлення / Л. Масенко. Українська мова і література. 2006. № 38. С. 3–4.
42. **Мовчун Л.** Фонетичні варіанти і семантика: прийменник – префікс *в-у* / Л. Мовчун. Урок української. 2000. № 9. С. 33–35.
43. **Мосенкіс Ю.** Український молодіжний сленг / Ю. Мосенкіс. Дивослово. 2007. № 12. С. 32–35.
44. **Павлова О.** Нікнейми – віртуальні антропоніми / О. Павлова. Українська мова і література. 2006. № 38. С. 8–10.
45. **Паламарчук О.** Українська мова – модна і драйвова / О. Паламарчук, О. Левкова. Урок української. 2007. № 5. С. 4–5.
46. **Пентиліук М.** Виховуємо чуття мови (дещо про засоби милозвучності) / М. Пентиліук. Українська мова і література в школі. 2004. № 2. С. 5–8.
47. **Петренко Н.** Особливості наголошування різних частин мови – полісемічних слів – у синхронному й діахронному аспектах / Н. Петренко. Українська мова та література в школі. 2008. № 6. С. 40–46.
48. **Подлевська Н.** Культура спілкування в мережі Інтернет / Н. Подлевська. Українська мова і література в школі. 2011. № 2. С. 13–17.
49. **Подлевська Н.** Формування в школярів культури спілкування по мобільному телефону / Н. Подлевська. Українська мова і література в школі. 2009. № 5. С. 14–17.
50. **Пономарів О.** Морфологічні варіанти (мовностилістичні поради) / О. Пономарів. Урок української. 2002. № 5–6. С. 12–13.
51. **Пономарів О.** Словотворчі та відмінкові особливості / О. Пономарів. Урок української. 2002. № 4. С. 25–27.
52. **Риженко О.** Робота над помилками – перший крок до грамотності / О. Риженко. Українська мова та література. 2010. № 37. С. 3–11.
53. **Романюк Є.** Дидактичний матеріал з культури мовлення: наголос / Є. Романюк. Дивослово. 2008. № 9. С. 2–5.
54. **Савченко А.** Розділові знаки у простому і складному реченні / А. Савченко. Українська мова і література. 2008. № 3-4. С. 14–18.
55. **Селігей П.** Чужого навчаємося, а свого цураємося... / П. Селігей. Дивослово. 2008. № 7. С. 36–40.
56. **Синюта В.** Стилі мовлення. Довідковий матеріал для вчителя / В. Синюта. Українська мова та література. 2007. № 44. С. 13–18.
57. **Соколова С.** Відноситися – ставитися – належати – стосуватися / С. Соколова. Українська мова. 2007. № 4. С. 52.
58. **Тищенко О.** Мова інтернет-спілкування: стиль, норма, освіта / О. Тищенко. Дивослово. 2011. № 12. С. 35–39.
59. **Ткаченко О.** Українська мова і українська культура / О. Ткаченко. Українська мова. 2003. № 1. С. 3–13.
60. **Тоцька Н.** Засоби милозвучності української мови / Н. Тоцька. Урок української. 2003. № 10. С. 29–32.
61. **Фасоля А.** Вчимося ставити запитання / А. Фасоля. Українська мова та література. 2004. № 20. С. 22–24.

62. **Філоненко С.** «Їсти вареник, запивати кока-колою». Українська масова література і глобалізація /С. Філоненко. Українська мова та література в школі. 2010. № 1. С. 69–71.
63. **Ходанич Л.** Уроки після школи: культура мовлення. Урок 1. Якого роду євро? / Л. Ходанич. Українська мова та література. 2007. № 5. С. 4–6.
64. **Ходанич Л.** Уроки після школи: культура мовлення. Урок 15. Родичі чи випадкові схожі? / Л. Ходанич. Українська мова та література. 2007. № 5. С. 41–43.
65. **Ходанич Л.** Уроки після школи: культура мовлення. Урок 8. Слова – пристосуванці / Л. Ходанич. Українська мова та література. 2007. № 5. С. 23–25.

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять з дисципліни

«КУЛЬТУРА ФАХОВОГО МОВЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ»

*(для здобувачів освітнього рівня «бакалавр» спеціальності 014 Середня освіта
(українська мова і література)(5 семестр))*

Укладач: Карловас Олена Адасівна

Оригінал-макет О.А.Карловас

Підписано до друку _____

Формат 60x84¹/₁₆. Папір типограф. Гарнітура Times.

Друк офсетний. Умов. друк. арк. №. Облік. вид. арк. _____.

Тираж ___ екз. Вид. № _____. Замов. № _____. Ціна договірна.

Видавництво Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля

Адреса видавництва: вул. Іоанна Павла II, 17

Тел.+38(050)218 04 78, факс (06452) 4 03 42

e-mail: vidavnictvoSNU.ua@gmail.com

